

FONDS VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK SEKSUALITEIT

SAMENVATTING JAARVERSLAG 2007

secretariaat
Postbus 75842 - 1070 AV Amsterdam

VOORWOORD

Instellingen die reeds langere tijd bestaan laten wel eens een biografie van de ontwikkeling van het betreffende bedrijf of instituut maken. Voor het Fonds zou dit nu veel te vroeg zijn: wij functioneren anno 2008 tien jaar. Maar een ontwikkeling is zeker in sterke mate aanwijsbaar. Het nu beschreven jaar 2007 droeg in belangrijke mate aan dat ontwikkelingskarakter bij. De nadere invulling van de reeds eerder gekozen theoretische benadering voor seksualiteit als emotie vormde een belangrijk constructief punt. Evenals het tot stand brengen van een samenwerkingsverband dat de wetenschappelijke en maatschappelijke verankering van het Fonds in sterke mate kan realiseren.

Wij hopen dat dit jaarverslag constructieve kritiek en meedenken gaat oproepen. Wij staan open voor elke inbreng in de lijn van onze doelstelling: het bevorderen van het wetenschappelijk onderzoek naar de ontwikkeling van de seksuele emoties bij kinderen en jongeren in samenhang met de bredere sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit ten behoeve van wetgeving en rechtspraak, opvoeding en onderwijs, en de maatschappelijke discussie als draagvlak voor beleid op die terreinen.

Amsterdam, 9 september 2008

Het bestuur:

prof mr Constantijn Kelk	voorzitter
drs Peter Th. van Eeten	vice-voorzitter
dr mr Cees J. Straver	secretaris-penningmeester
prof dr Manuela du Bois-Reymond	bestuurslid
dr Theo van der Meer	bestuurslid
drs Nel van Son-Schoones	bestuurslid

Inhoudsopgave

Samenvatting Jaarverslag 2007

1. Overzicht
2. Onderzoeksbeleid: doelstellingen en mogelijkheden
3. Onderzoeksprojecten
4. Bestuurlijk werk

1. Overzicht

Ook dit jaar kwam het bestuur stapsgewijs tot een verdere invulling van de doelstelling van het Fonds: het bevorderen van onderzoek op het terrein van de seksuele ontwikkeling van kinderen en jongeren. Dit met het oog op de relevantie van zulke onderzoeksgegevens voor opvoeding en onderwijs, wetgeving en rechtspraak, alsmede voor de maatschappelijke discussie en meningsvorming die deze sectoren voeden en dragen.

De keuze voor de emotietheorie als psychologisch kader voor het begrijpen en nader onderzoeken van de seksuele ontwikkeling gaf richting aan dit proces. De onderzoeksthematiek werd hiermee in een motiverend en activerend perspectief geplaatst. Seksualiteit is niet alleen een biologisch gegeven ontwikkelingsproces ten behoeve van voortplanting en gezinsvorming, en evenmin alleen of voornamelijk een zaak van de wederzijdse afstemming van partners met het oog op maximaal lustgewin. Het is vooral een sterk emotionerend gebeuren gericht op toenadering tot een bewonderde of aantrekkelijke ander in het verlangen naar een intensieve psycho-lichamelijke contactbeleving.

Een en ander vond reeds zijn neerslag in het Programma Wetenschapsbeleid 2006, waarin ook een nadere invulling wordt gegeven aan de onderzoeksprioriteiten.

In 2007 werden enkele belangrijke stappen gezet om verder vorm en inhoud te geven aan de ingeslagen koers. Twee hiervan worden in deze inleiding, tevens samenvatting vooraf, kort aangeduid. De eerste stap was het contact op ons initiatief met het grote onderzoeksfonds Zorgonderzoek Nederland / Medische Wetenschappen (ZonMw)¹. Na oriënterende acties die door ZonMw zeer positief werden ontvangen, werd in januari 2008 een samenwerkingsovereenkomst gesloten, voorlopig voor een periode van vijf jaar. Omdat ZonMw vooral gericht is op praktische (beleids)vragen op het terrein van onder meer de seksuele gezondheid van jongeren, is afgesproken dat de bijdrage van het Fonds zich vooral zal richten op het leveren van diepergaande onderbouwing van de praktijkgerichte interventies en aanverwante beleidsactiviteiten.

In deze samenwerkingsperiode draagt het Fonds financiën aan voor projecten die gezamenlijk als nuttig en belangrijk worden beoordeeld; ZonMw levert het praktisch-wetenschappelijke kader voor het interesseren van onderzoekers resp. onderzoeksinstellingen, voor de professionele beoordelingen van subsidieaanvragen, en voor de zakelijke afhandeling.

De tweede stap, eveneens in het kader van de samenwerking met ZonMw, betrof het initiatief van het Fonds tot een onderzoeksproject met een looptijd van een aantal jaren. Het beoogde project onderzoekt het verloop van de seksuele ontwikkeling in de bredere context van de sociaal-emotionele ontwikkeling en hetgeen in dit verloop bijdraagt aan een gunstige dan wel ongunstige uitkomst voor de jongeren en hun eventuele partners. Eind van dit jaar 2008 zal worden beslist welk onderzoeksvoorstel van welk onderzoeksinstituut wordt gehonoreerd, waarna het beoogde onderzoek van start kan gaan (looptijd 4 jaar, budget een half miljoen euro, financiering door het Fonds).

¹ ZonMw is een intermediaire organisatie tussen overheid (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport) en veld, die werkt aan de verbetering van preventie, zorg en gezondheid door het stimuleren van onderzoek, ontwikkeling en implementatie.

Naast dit geplande Fonds-ZonMw-project blijven andere onderzoeksthema's aan de orde. Deels omdat daarover al eerder afspraken zijn gemaakt, deels omdat onze ambities, ontleend aan het Programma Wetenschapsbeleid (plus de toenemende interesse van onderzoekers) leiden tot nieuwe en vernieuwende projecten. In dit jaarverslag wordt een en ander beschreven (zie hoofdstuk 2 en 3).

De keuzes van het bestuur in de afgelopen jaren impliceren dat de totale uitgaven voor onderzoek en onderzoekgerelateerde activiteiten de inkomsten uit het vermogen verre overschrijden. In jaren met een gunstig beursklimaat en niet te veel grote projecten, zoals eerder het geval was, kon het Fonds nog min of meer quitte spelen, wanneer de rentes en dividenden werden opgeteld bij de accumulatie van het vermogen. In de huidige situatie is dat geheel onmogelijk. Dat betekent dat de komende jaren op bepaalde punten een wat terughoudender beleid moet worden gevoerd. En wel aan de hand van een duidelijke prioriteitstelling wat betreft onderzoeksvoorstellen die qua thema en wijze van onderzoek een reële bijdrage aan de prioriteiten kunnen leveren.

Het Fonds ziet zichzelf voor een maatschappelijke taak gesteld en wil die waarmaken: de seksuele ontwikkeling als belangrijk deel van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen aan de orde stellen, en deze bevorderen middels onderzoek en implementatie. Wij menen, door de keuze voor de emotietheorie inzake seksualiteit en voor de seksuele ontwikkeling in nauwe samenhang met de algemenere sociaal-emotionele ontwikkeling, een nieuwe weg te hebben opengelegd die kan bijdragen aan een positiever psychisch en lichamelijk functioneren van kinderen en jongeren in de nabije toekomst. Deze onderzoekslijn zal dan ook de komende jaren de eerste prioriteit vormen van het onderzoeksbeleid van het Fonds.

2. Onderzoeksbeleid: doelstellingen en mogelijkheden

Dit hoofdstuk belicht een aantal kernthema's en kernvragen die richting geven aan het onderzoeksbeleid van het Fonds. Met name komt aan de orde wat de eventuele meerwaarde is van de emotietheorie als kader voor de bestudering van de seksuele ontwikkeling. Opent deze invalshoek nieuwe perspectieven voor een geïntegreerde benadering van de seksuele ontwikkeling als onderdeel van de sociaal-emotionele ontwikkeling?

2.1 Kernthema's en kernvragen

Zoals in het Programma Wetenschapsbeleid (2006) is beschreven, heeft het Fonds ervoor gekozen het centrale thema 'de seksuele ontwikkeling' te benaderen vanuit de emotietheorie. Er waren verschillende redenen om dit theoretisch kader als uitgangspunt te nemen: seksualiteit opgevat als een emotie leidt tot meer aandacht voor de 'menselijke' aspecten van seksualiteit en daarmee tot 'humanisering' ervan; het leidt tot een breder en in de sociale wetenschappen geïntegreerd onderzoek; het tijdsperspectief, zowel in persoonlijke als in cultuur-historische zin, wordt op een bijzondere manier relevant.

In dit hoofdstuk komen drie vragen aan de orde.

1. Heeft deze benadering een meerwaarde boven de traditionele benaderingen van seksualiteit als een 'natuurlijke' behoefte en als een intensieve fysieke sensatie?
2. Heeft de keuze voor seksualiteit als emotie consequenties voor de invulling van het centrale thema: de seksuele ontwikkeling?
3. Heeft de gekozen benadering consequenties voor themakeuze en keuze van methodieken in het te subsidiëren onderzoek?

In de volgende paragrafen gaan we nader op deze vragen in.

2.2 Seksuele emoties als theoretisch kader: wat is de meerwaarde van de emotietheoretische benadering?

In principe zou seksualiteit beschouwd (of gedefinieerd) kunnen worden als louter een evolutionair gegeven, een biologisch gebeuren, waarover weinig meer te zeggen valt dan dat het voor de voortplanting bedoeld is en dat het heel genotvol is of kan zijn, afhankelijk van een aantal omstandigheden.

Traditionele samenlevingen, alsmede godsdienstige en maatschappelijke systemen die de traditionele visie tot een kernaspect van hun identiteit hebben gemaakt, komen dan ook niet verder dan de vraag: wanneer mag je er gebruik van maken en wanneer niet resp. beslist niet. Door seksualiteit te bezien in het kader van menselijke emoties wordt het ineens een veel interessanter thema. Het wordt rijker door een veelheid aan aspecten die met tal van menselijke ervaringen, competenties en betekenisgevingen verbonden zijn. Seksualiteit wordt als het ware gehumaniseerd.

In concreto betekent dit dat tal van deelthema's, die blijkens literaire bronnen vanouds deel uitmaken van de seksuele aantrekking en acties, nu deel van het wetenschappelijke onderzoeksveld worden. Seksualiteit wordt niet langer onderzocht en beschreven vanuit de vraag of geslachtsgemeenschap heeft plaatsgehad; het gaat nu om heel andere vragen. Bijvoorbeeld: welke betekenis heeft het verlangde contact voor iemand (waarom zoveel moeite, wat wil men er eigenlijk mee bereiken), welke betekenis hebben de ervaringen met opeenvolgende contacten

voor betrokkene (leert hij of zij ervan, ontdekt hij/zij beter de eigen persoonlijkheid of de eigen competenties erdoor, doet men er 'mensenkennis' mee op en leert men die te gebruiken in een betere afstemming en/of een betere keuze), en geven zulke contacten een vervulling resp. zin aan het leven?

2.3 Seksualiteit als emotie en de invulling van het begrip seksuele ontwikkeling

2.3.1 Seksuele emoties en de seksuele ontwikkeling in psychologisch perspectief

De seksuele emotie begint met de lichamelijke sensaties van het jonge kind die spannend kunnen zijn, nieuwsgierig maken en leiden tot nieuwe lichamelijke verkenningen en nieuwe spannende sensaties zonder dat daar al de volwassen betekenis van seksualiteit op van toepassing is. In een volgende fase ontwikkelt zich de aantrekking van en tot andere kinderen op grond van sekse, het fantaseren en praten erover, vormen van toenadering, contacten, vriendschap, relatievorming en relatiebeëindiging. Dit vindt in een eerste periode veelal plaats in de kring van de leeftijdgenoten met de groepsgebonden speelse interacties, uitdagingen, toenaderingen. Hieruit maken zich jongens en meisjes los die er al aan toe zijn om verder te gaan. Een periode van kortdurende en soms ook langer durende contacten en relaties treedt dan op, waarin de relaties elkaar opvolgen in een 'seriële monogamie'.

Zowel het betrokken raken in de groepsgebonden interacties in de beginperiode als het ervaring opdoen in opeenvolgende psychoseksuele relaties vormen, blijkens onderzoek, belangrijke delen van de seksuele ontwikkeling als geheel.

Kinderen leren al vroeg emotionele reacties van anderen te onderkennen en te differentiëren. Ze ontwikkelen beelden over de betrouwbaarheid en beschikbaarheid van hun verzorgers, en later van anderen. Ze ontwikkelen een idee over wat anderen beweegt. En in dit geheel ontwikkelen ze ook een beeld over zichzelf en over wat het zelf teweegbrengt en teweeg kan brengen. Deze en andere sociaal-emotionele competenties brengen de jeugdigen in bij het zoeken naar en tot stand brengen van contacten en relaties.

Naarmate de psychische en sociale ontwikkeling van de jeugdige voortgaat, ontstaan nieuwe contacten met meer betekenisvolle (en daardoor soms ook emotioneel pijnlijke) ervaringen. Bij sommige kinderen respectievelijk jeugdigen beginnen de verliefdheden en sterke persoonsbetrokken emoties al vroeg. Onderzoek naar de samenhang tussen iemands seksuele ontwikkeling en zijn of haar psychosociale ontwikkeling moet daarom steeds oog hebben voor de variëteit in ontwikkelingswegen in algemene zin.

Het verschil tussen deze benadering en de benadering die gangbaar is in de ontwikkelingspsychologie kan men zien aan de handboeken op dit terrein. Vooral de Amerikaanse handboeken ontwikkelingspsychologie behandelen de seksuele ontwikkeling helemaal los van de rest; al wordt er uiteraard wel een verband gelegd met de leeftijd en de fysieke ontwikkeling. De oorsprong van het ontwikkelingsverloop is in deze visie bijna uitsluitend fysiek, namelijk de hormonale groeispurt, min of meer parallel met de groeispurt in de lengte vanaf de puberteit. Over de seksuele ontwikkeling valt er eigenlijk niet veel te zeggen. Het gaat praktisch alleen om zogenoemde mijlpalen: eerste keer verliefd, eerste zoen, eerste keer vrijen onder de kleren, samen naakt slapen zonder coïtus, waarbij het thema eerste seks soms wordt aangevuld met het thema verkering.

Van enige samenhang tussen deze seksuele 'mijlpalen' en de algemene psychosociale ontwikkeling van de jongeren is eigenlijk geen sprake.

2.3.2 Seksuele emoties en de seksuele ontwikkeling in cultureel perspectief

De emotiebenadering van zowel het thema psychosociale ontwikkeling als het thema seksuele ontwikkeling biedt ook een goed vertrekpunt voor het thema van de culturele (en andere sociale) invloeden op de seksuele en algemene ontwikkeling.

Uit eerder onderzoek in opdracht van het Fonds (De Graaf en Rademakers, 2003) bleek dat Amerikaanse ouders veel minder seksuele exploraties bij hun kinderen waarnemen dan Nederlandse. Het kan zijn dat de Amerikaanse ouders er minder op letten; het kan ook zijn dat de Amerikaanse kinderen al vroeg ontdekken dat zij zulke exploraties maar beter kunnen verbergen. De invloed van ouderlijke attitudes op jonge kinderen zal zich veelal voltrekken in de non-verbale sfeer: aan kleine afwerende gebaren en andere lichaamstaal merkt het kind of bepaald gedrag welkom is of juist niet.

De veronderstelling van meer negatieve attitudes van Amerikaanse ouders is ook in ander onderzoek bevestigd: deze ouders zien liever niet dat hun kinderen met het thema seksualiteit of wat daarmee verband houdt bezig zijn. Wanneer zij – in de latere adolescentie van hun kinderen – hun greep beginnen te verliezen, zullen ze proberen alle activiteiten van hun jongeren op seksueel gebied zoveel mogelijk buiten de deur houden, letterlijk en figuurlijk. De systematische teneur in Amerikaanse handboeken ontwikkelingspsychologie, zoals boven beschreven, sluit dan ook goed aan bij de houding van Amerikaanse ouders: seksualiteit is iets apart, waar je weinig greep op hebt; het is een soort natuurgebeuren dat je het beste maar zo lang mogelijk kunt indammen; wanneer ze (de jongeren) volwassen beginnen te worden komt seksualiteit vanzelf aan de orde in een relatie.

Een kleine kanttekening is hier overigens op zijn plaats. Het is de vraag of deze onderzoeksresultaten, zeker van het meer recente onderzoek, altijd een goede afspiegeling vormen van wat er in de Amerikaanse samenleving ten aanzien van seksualiteit gaande is. Algemeen bekend is dat in ieder geval de laatste tien jaar het onderzoek in de VS sterk gepolitiseerd is en gedomineerd door fundamentalistisch-christelijke invloeden. Dat maakt onafhankelijk onderzoek en überhaupt onderzoek op dit terrein erg moeilijk, zoals het Kinsey Instituut bij herhaling naar voren heeft gebracht.

In tegenstelling tot het voorafgaande zijn er aanwijzingen in enkele kleinschalige studies dat in culturen (of in sociale milieus) waar vanaf jonge leeftijd van de kinderen hun lichamelijke spelletjes positief worden gewaardeerd en geaccepteerd, er bij de kinderen een positief gevoel en (zelf)vertrouwen tegenover seksualiteit ontstaat. In deze culturen komen jeugdigen na de puberteit vrij vaak al tamelijk vroeg in relaties met volledig geslachtsverkeer terecht, zonder dat dit de teneur krijgt van verzet tegen de volwassen wereld (zoals in de VS vaker is gesignaleerd in onderzoek) en ook zonder dat gevaarlijke situaties ontstaan zoals ongewenste zwangerschap en infectieziektes. Ouders in die voor seksualiteit openstaande (vooral Scandinavische) culturen geven al vroeg op vragen een goed en adequaat antwoord, attenderen tijdig op risico's en bieden de nodige hulp en steun. De seksuele ontwikkelingsprocessen in deze sociaal-culturele context worden niet zozeer gekenmerkt door wel of niet vrijen (dat doen ze in een of andere vorm allemaal), maar door een opeenvolging van leuke en minder leuke contacten waarvan men leert: wat men zelf wil, wat anderen willen, hoe af te stemmen, enz. En dat willen en afstemmen heeft evenzeer of eigenlijk veel meer te maken met het in stand houden van een leuke en waardevolle omgang dan met het lichamelijke contact als zodanig.

Dat het sociaalseksuologisch onderzoek in ons land – en landen om ons heen – zozeer focust op de leeftijd van de eerste coïtus lijkt dan een artefact van een, zo niet afwerende, dan wel afhoudende seksuele cultuur, althans van de kant van de ouders in het bijzonder en de volwassen wereld meer in het algemeen. Sinds de jongeren eigen wegen hebben ontdekt, zowel om aan informatie te komen als aan contacten, maken ze daar intensief gebruik van. Onder jongeren groeit een nieuwe jeugdcultuur op het terrein van contacten en seksualiteit, grotendeels

buiten de volwassen wereld om. Althans bij die jongeren die voldoende bewegingsvrijheid hebben en een daarbij aansluitende sociaalerotische exploratieruimte. Dit laatste geldt zeker niet voor veel jeugdigen uit allochtone culturen met sterk traditionele opvattingen over mannen en vrouwen, waar met name voor meisjes bijna in het geheel geen relationeel-seksuele exploratieruimte bestaat. In deze culturen is de vraag: "Was er wel of niet geslachtsgemeenschap?" cruciaal. De psychologische interactioneel-communicatieve betekenis van seksualiteit – en de ontwikkeling daarheen – zijn niet of nauwelijks aan de orde. Daar bestaat in die sociale structuren eenvoudig geen ruimte voor.

2.4 Soorten van onderzoek beschouwd in relatie tot de emotiebenadering

Wanneer onderzoekers zich interesseren voor het thema seksuele ontwikkeling, en daarvoor een onderzoek ontwerpen, hanteren zij in het algemeen één van de volgende modellen. Ten eerste is er een model dat door de meeste onderzoekers wordt gebruikt, en dat we als het fasenmodel kunnen aanduiden. Hierin wordt meestal gebruik gemaakt van eerdere onderzoeksgegevens waaruit bleek dat er bijna steeds een periode van drie à vier jaar zit tussen de eerste zoen en de eerste coïtus. Daartussenin zijn er dan tussenliggende 'ontwikkelingen' zoals strelen boven de kleren, strelen onder de kleren, naakt samen zijn zonder coïtus. Tezamen vijf stappen of fasen. Deze stapsgewijze ontwikkeling wordt vervolgens bestudeerd vanuit de vraag: welke factoren in de persoon en zijn of haar omgeving maken dat deze ontwikkelingsgang eerder of later qua leeftijd tot stand komt, en welke factoren maken dat wel of niet bepaalde risico's worden genomen. Het model is onder meer gebruikt om na te gaan welke andere gedragsverschijnselen met, bijvoorbeeld, een vroeg ingezette seksuele verkenningscarrière verband houden. In Amerikaans onderzoek is in deze lijn onder meer vastgesteld dat vroeg beginnen significant vaker gepaard gaat met gangbare vormen van afwijkend gedrag, zoals vroeg alcoholgebruik, drugsgebruik en kleine criminaliteit. Een opvallend maar praktisch nergens besproken aspect in deze theorie is dat het ontwikkelingsproces ophoudt bij de eerste coïtus. Sommige onderzoekers onderzoeken verder de sociale relatievorming (verkering, los/vaste of vaste relatie, samenwonen, enzovoort) maar het thema seksualiteit komt (bijna) niet meer aan de orde.

Ten tweede is er een minderheidsmodel dat tot dusver maar door enkele onderzoekers is ontwikkeld en in empirisch onderzoek gepraktiseerd. Dit model zouden we kunnen aanduiden als het complexe procesmodel. Het gaat hierbij om het inventariserend beschrijven van het verloop van de seksuele ontwikkeling vanaf de eerste verliefdheden en specifieke seksuele uitingen, veelal in de periode van de prepuberteit tot aan het eind van de jeugdperiode, soms tot in de jongvolwassenheid. In deze procesbeschrijving wordt niet gefocust op lichamelijke verkenningen alleen, maar op een breed scala aan emoties en acties gericht op een intensief psychisch en lichamelijk samenzijn met iemand die op grond van sekse en persoonlijkheid aantrekkelijk gevonden wordt. Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de opeenvolgende partners met wie iemand op die wijze samenkomt, korter of langer samen blijft, en wat de verschillen zijn tussen de opeenvolgende relaties. Seksualiteit in engere zin (geslachtsgemeenschap) kan in deze benadering vele vervolgfases hebben, waarin het psychisch en lichamelijk samenzijn van betekenis verandert.

In dit model wordt in chronologisch kleine afstanden nagegaan (via interviews, via dagboeken en dergelijke) in welke sociale en erotische contacten respondent verwickeld is, wat de betekenis is van de verschillende contacten, de eventuele moeilijkheden en aantrekkelijkheden, wat respondent zou willen ondernemen en/of feitelijk onderneemt. Langs deze weg treedt als het ware vanzelf aan de dag welke algemene functioneringskwaliteiten of -diskwaliteiten, welke knelpunten en sociale competenties hij of zij heeft. Anders gezien: de verwevenheid van de seksuele ontwikkeling met de algemene psychosociale ontwikkeling komt aan het licht. Het is dan aan de onderzoeker om te besluiten op welke aspecten hij wil ingaan en hoe diep.

In een derde model fungeert de seksuele ontwikkeling alleen als een basisgegeven dat men nodig heeft om iets anders te onderzoeken. Bijvoorbeeld, men heeft grond om aan te nemen dat

de interactiecompetenties bij jongeren, of bepaalde deelgroepen daaruit, te wensen overlaten. Onderzoek naar de mate waarin zij moeilijke interactiesituaties weten te hanteren, veronderstelt als een basisgegeven kennis over de fase waarin de jongere verkeert: zijn bepaalde kwesties voor hem/haar reëel aan de orde of nog niet?

In feite hanteren deze onderzoekers het eerste model, want zij zoeken naar factoren (zoals de interactiecompetentie, de communicatieve vaardigheden en dergelijke) in de persoon, die maken dat deze persoon of groep van personen in risicovolle situaties niet bezwijkt dan wel er ongehavend weer uit komt.

Ter vergelijking van model 1 en model 2 enkele punten.

a. De onderzoeksmethoden in model 1 zijn overwegend gestructureerd, waarbij gebruik gemaakt wordt van betrouwbare en valide meetinstrumenten, voor zover beschikbaar. De onderzoeksmethoden in model 2 zijn (voorlopig nog) overwegend kwalitatief beschrijvend van aard, mede gericht op theorievorming.

b. De keuze voor factoren in de persoon en/of de omgeving die in het onderzoek worden geoperationaliseerd en gemeten, steunen in model 1 op reeds uit eerder onderzoek gebleken of hypothetisch aangeduide correlatieve samenhangen. In model 2 gebruikt de onderzoeker evenzeer zijn of haar kennis van de ontwikkelingspsychologische literatuur, maar wordt vooral gelet op naar voren komende nieuwe samenhangen, naast reeds eerder in de literatuur beschrevene.

c. Het eerste model wordt relatief vaak gebruikt, met name voor het aan de orde stellen van concrete problemen, het ontwerpen van interventies e.d. (zie hierboven het zogenaamde derde model). Maar het kan ook worden gebruikt om meer kennis op te doen over de seksuele ontwikkeling in samenhang met de algemene sociaal-emotionele of anderszins brede psycho-seksuele ontwikkeling. Dit afhankelijk van de mate waarin de onderzoeker gesofistikeerde onderzoeksdesigns weet te ontwerpen met een adequate keuze van meetinstrumenten en gebruik van theorie. Het model is vooral bruikbaar bij onderzoekspopulaties met een westerse culturele ontwikkeling. Het tweede model is vooral geschikt om nieuwe aspecten in onderlinge samenhang op te sporen, om persoonlijke betekenisgevingen en initiatieven en keuzeprocessen te inventariseren. Het zal vooral van nut zijn om onderzoek te doen bij personen die nog te jong of onervaren zijn om standaardvragenlijsten betrouwbaar in te vullen, en voor personen die om welke reden dan ook in complexe en moeilijk hanteerbare situaties zitten. Dit kan zich voordoen bij westers opgevoede jeugdigen, maar zeker ook bij allochtone jeugdigen met verschillende achtergrond. Bij veel jongeren doen zich spanningen voor tussen eigen verlangens en de culturele vanzelfsprekendheden van ouders en andere omgevingsfiguren. Van belang is hoe die conflicten respectievelijk moeilijkheden worden ervaren, in hoeverre men een uitweg ziet, wat men al of niet vermag te ondernemen, enzovoort.

d. Het meest duidelijke verschilpunt tussen het fasenmodel en het complexe procesmodel is wel dat in het eerste de ontwikkeling als zodanig niet wordt gethematiseerd en onderzocht. Hoe iemand van het ene in het andere komt, en waarmee dat samenhangt (op procesniveau) blijft in de 'black box'. In het complexe procesmodel is het ophelderen van de interne dynamiek in het proces nu juist een belangrijk deel van de onderzoeksinspanning.

2.5 Werkwijze tot dusver

We hebben als Fonds in 2006 en 2007 subsidieaanvragen binnengekregen die enerzijds heel interessant leken, maar anderzijds iets wat voor ons essentieel is leken te missen. Het gevolg was dat we de betreffende onderzoekers hebben uitgenodigd voor overleg om gezamenlijk het thema van onderzoek door te lichten op de mogelijkheden om ofwel het ontwikkelingsaspect beter in beeld te krijgen, ofwel delen van de samenhang tussen de seksuele en de algemene ontwikkeling in het geheel op te nemen.

In het jaarverslag over 2006 is deze intensieve werkwijze al beschreven: we werken in zulke gevallen meer als de leiding van een onderzoeksinstituut dan als een fonds dat louter op basis van regels en procedures wel of niet subsidies toekent.

In het bestuur bestond algemene instemming met deze soms tijd en energie kostende werkwijze. Niet alleen omdat het inderdaad soms heel bevredigend is als je dan samen tot een verbeterde onderzoeksopzet komt die aan beide zijden als duidelijk beter wordt ervaren. Maar ook, en van ons uit vooral, omdat wij iets nieuws blijken voor te staan ten opzichte van het gangbare sociaalwetenschappelijke bedrijf. Het is helemaal niet gangbaar om bij seksuele ontwikkeling de algemene psychische en sociale ontwikkeling te betrekken. En als men er toe wordt aangezet zijn er geen gangbare denk- en werkprocedures voor. Exploratieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden blijken dan nogal eens onontbeerlijk om verder te komen.

In deze paragraaf geven we enkele voorbeelden van onderzoeken, die op de zoeven genoemde wijze zijn 'verrijkt', en die op meer feitelijk niveau in het volgende hoofdstuk worden beschreven.

2.5.1 Onzekerheid over geslacht en sekserol

Van kinderen die door hun ouders bij een medisch-psychologisch seksuoloog worden aangemeld met onzekerheden over geslacht en sekserol ('genderdysforie'), blijkt een deel later in de adolescentie transseksueel, een ander deel heeft geen onzekerheid meer maar heeft een homoseksuele respectievelijk lesbische oriëntatie, en een derde deel groeit over de onzekerheid heen en ontwikkelt een heteroseksuele gerichtheid.

Het VU Medisch Centrum fungeert landelijk als (kennis)centrum voor dit soort vraagstukken en heeft van een flink aantal kinderen/jongeren longitudinaal gegevens verzameld. Het subsidieverzoek betrof de data-analyse en rapportage.

Omdat de verzamelde data afkomstig waren van opeenvolgende momentopnamen op verschillende leeftijden van de kinderen of jongeren, gaven ze geen inzicht in de (innerlijke) processen die ertoe bijdragen dat de uitkomsten zo verschillend zijn. Met processen worden onder meer toenaderingspogingen en contactervaringen (ook in fantasie), gezochte of aangetroffen oriëntaties via leeftijdgenoten of ouderen, ondernemingsdurf of vrees daarvoor bedoeld.

In onderling overleg werd overeenstemming bereikt over de zinvolheid om de trajecten vanuit de acties van het kind/de jeugdige na te speuren. Dit zou vooral kwalitatief materiaal betreffen: open interviews en dergelijke. Door het Fonds werd steun verleend – praktisch en financieel – om deskundigen te raadplegen en de aanvulling op het onderzoek uit te werken. Aan het begin van 2008 was dit proces nog in volle gang.

2.5.2 Onzekerheden over seksuele exploraties van kleuters

Leidsters van kinderdagverblijven blijken nogal eens geconfronteerd te worden met seksueel getinte exploraties van jonge kinderen. Ze weten vaak niet hoe ze daarop moeten reageren, en hebben behoefte aan voorlichting hieromtrent. Hetzelfde geldt voor ouders (moeders).

Het voorgestelde onderzoek voorzag in een inventarisatie van de waargenomen uitingen van lichamelijke exploraties bij de kinderen alsmede in vragen over de attitudes bij de leidsters resp. moeders inzake zulke acties bij de kinderen, hun taakopvatting en hun behoefte aan informatie en ondersteuning.

Het overleg leidde tot een verrijking van de opzet in die zin dat meer plaats zou worden ingeruimd voor een meer gedetailleerde beschrijving van de waarnemingen en voor vragen over de spontane (veelal non-verbale, maar ook verbale) reacties van de leidsters in de waargenomen situaties, en over verdere acties.

Een en ander leidde tot een uitbreiding van de interviews met open vragen, waar nieuwe informatie kon worden verwacht, en waar kwalitatieve verwerkingsmethoden zouden moeten worden ingezet. Uiteraard met consequenties voor het geplande budget.

2.5.3 *Het cultuursociologisch perspectief*

In ander onderzoek had reeds vanaf het begin de emotie als kern van de seksualiteit een centrale plaats in de onderzoeksopzet. Wij hoefden, wat dit centrale punt betreft, ons er alleen bij aan te sluiten en suggesties aan te dragen inzake onderzoek dat materiaal hiervoor leek in te houden.

In de breed opgezette studie van Wouters naar fundamentele sociale veranderingen in de twintigste eeuw – vooral tussen de sociale klassen en tussen de seksen – komen ook de even fundamentele veranderingen in de sociale verhoudingen tussen de generaties – tussen ouders en kinderen, tussen kinderen respectievelijk jongeren en sociale gezagsfiguren – aan de orde (Wouters, 2004/2006, 2007/2008). Deze laatst genoemde veranderingen vormen het centrale onderwerp van de grote studie die hij momenteel voor het Fonds verricht, met name voor zover de veranderde verhouding tussen ouders en kinderen respectievelijk jongeren zichtbaar wordt in het onderzoek op het terrein van de jeugdseksualiteit.

In zijn theorie over de ingrijpende sociale veranderingen spelen emoties een centrale rol: de veel grotere vrijheid om emoties te beleven en te uiten, en de nieuwe vormen van emotieregulering zijn de twee meest kenmerkende veranderingen in deze sociale ontwikkeling. Terwijl een steeds sterkere insnoering kenmerkend was voor de 19^e eeuw, ontstond in de 20^e eeuw een toenemende mate van uitingsvrijheid. Maar dan wel dankzij een nieuwe vorm van innerlijk geleide reguleringen.

Seksualiteit van jongeren is een terrein waar dit zich duidelijk manifesteert: een sterk toegenomen exploratieruimte maar met de vanzelfsprekende aanname dat de vrijheid om toenadering te zoeken geleid wordt door de vanzelfsprekendheid van respect voor de vrijheid en privacy van de contactpartner. De regulering steunt op een waardepatroon dat zich tegelijk met de grotere vrijheid heeft ontwikkeld.

Seksualiteit van jongeren is in deze theorie bij uitstek een set van emotiebelevingen en emotieuitingen. En deze belevingen en uitingen worden niet meer gereguleerd door oude concepten over seksualiteit en gebodsbepalingen. In de nieuwe jongerencultuur zijn de omgangsvormen en de opvattingen over seksuele contacten heel anders, veel vrijer geworden. Maar die vrijheden worden wel degelijk gereguleerd door nieuwe vormen van kijken naar zichzelf en elkaar en daarmee rekening leren houden. Seksualiteit is veranderd van een morele in een psychosociale reguleringscategorie. Seksualiteit is iets vanzelfsprekends en iets heel goeds, dat soms ook (heel) onbevredigend kan verlopen. En dat moet je leren bij te sturen.

2.6 **Mogelijkheden en beperkingen in de nabije toekomst**

Wanneer men de drie voorbeelden in onderlinge samenhang beschouwt, dan ziet men een ontwikkeling op twee fronten. Enerzijds is sprake van werken aan een meer adequaat begrip en betere feitenkennis van de seksuele ontwikkeling zoals deze zich in de dagelijkse leefwereld van kinderen en jongeren afspeelt. Daar kan bijsturing in de richting van nieuwe theorievorming alsook het toepassen (en zo nodig zich eigen maken) van meer geëigende onderzoeksmethoden onderdeel van uitmaken. En anderzijds gaat het om pogingen die ontwikkeling in verband te brengen met een aantal relevante algemene psychosociale ontwikkelingen bij kinderen en jongeren.

In dit verband kan men andere delen van iemands ontwikkeling opvatten als voorwaarden – als positieve of ook negatieve ‘factoren’ – die de seksuele ontwikkeling beïnvloeden, terwijl omgekeerd die bredere psychosociale ontwikkeling wordt beïnvloed – positief of negatief – door de ervaringen, bottlenecks en oplossingen op het gebied van de seksualiteit. Als voorbeeld kan hierbij gedacht worden aan de ontwikkeling van een persoonlijke identiteit als één van de hoofdogaven in de jeugdperiode. De seksualiteit fungeert in dit proces als een belangrijke stuwkracht, ervaringsbron en richtinggever. De wisselwerking tussen kind resp. jongere en haar of zijn ouders kent een aantal spanningen die vaak met de zelfstandige exploratie van het seksuele terrein samenhangen. Het tot stand brengen door de jongere van zelfstandigheid ten

opzichte van haar/zijn ouders is een belangrijk gebeuren, dat tegelijkertijd op het terrein van de persoonlijke identiteitsvorming als op dat van de seksueel-relatieve ontwikkeling plaatsvindt.

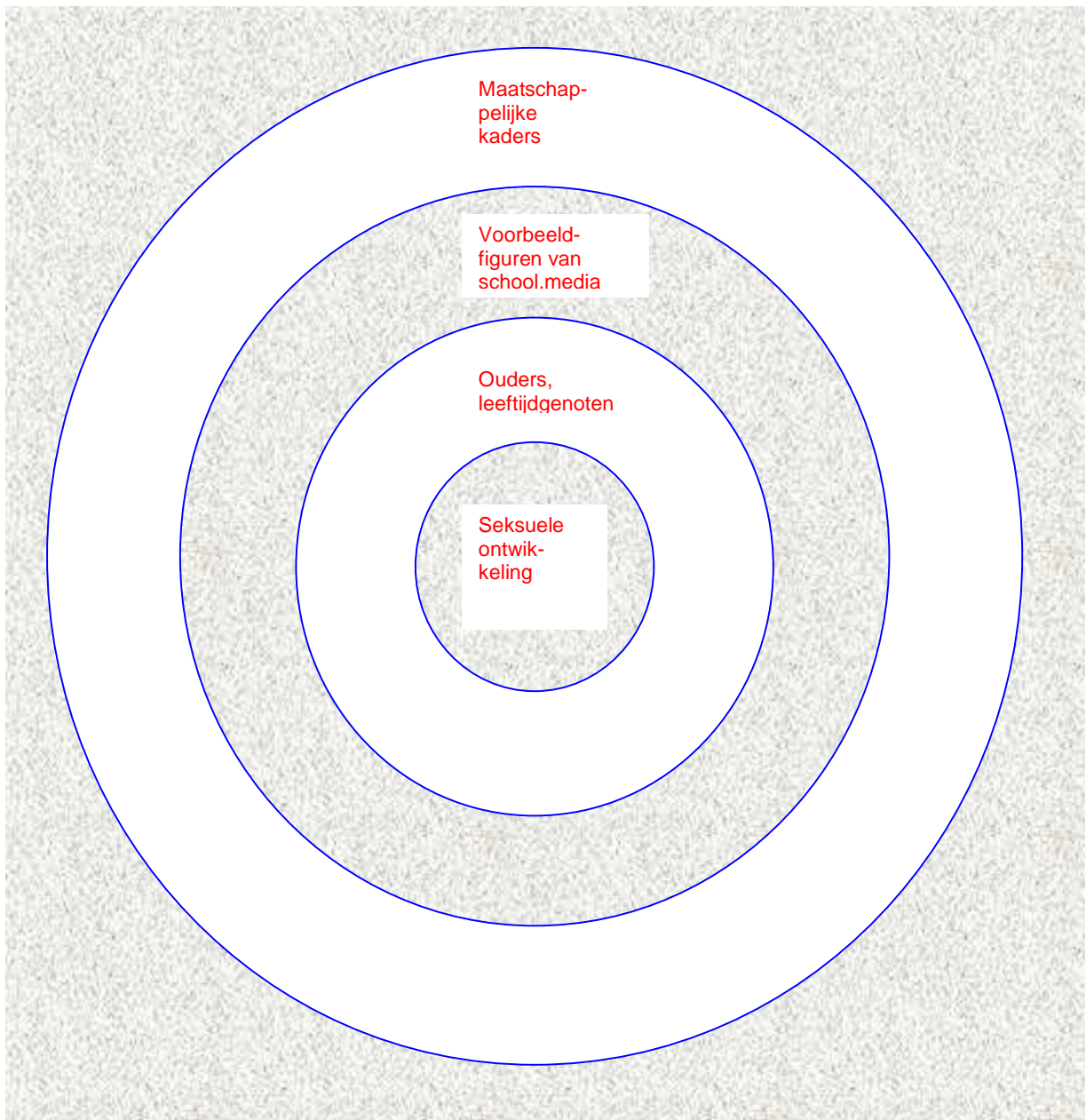
Terugkerend naar paragraaf 2.4 over de verschillende onderzoeksmodellen op het terrein van de seksuele ontwikkeling kunnen we een verbinding aanbrengen en laten zien wat praktisch mogelijk en soms ook nuttig zal zijn. Wanneer onderzoekers de seksuele ontwikkeling – smal of breed opgevat – in verband willen brengen met een aantal sociaal-emotionele en sociaal-cognitieve ontwikkelingen die uit de literatuur reeds bekend zijn, dan kan dat – bij een zorgvuldige theoretische voorbereiding en selectie van meetinstrumenten - nuttige informatie voor praktische doelen opleveren. Ook al blijft dan voor het moment de ontwikkeling zelf in de ‘black box’.

Vanuit onze doelstelling – het onderzoek van de seksuele ontwikkeling – zullen wij voor ons subsidiebeleid onze prioriteiten blijven stellen. Maar we zullen dit gewenste onderzoek niet altijd kunnen realiseren. Realisme blijft het onvermijdelijke pendant van idealisme.

3. Onderzoeksprojecten

Voor de beschrijving van de onderzoeksprojecten hanteren we een schema in concentrische cirkels. Zie figuur 1. Middels dit schema kunnen we zowel het onderzoek naar het kernthema als het onderzoek naar de verschillende invloedssferen hieromheen een logische plaats geven. Het gebruik van concentrische cirkels voor dit doel sluit aan bij het gangbare taalgebruik in de sociale wetenschappen.

Figuur 1. Het kernthema en de verschillende invloedssferen als concentrische cirkels

Het binnenste van het cirkelcomplex geeft het individu weer dat in ontwikkeling is, in lichamelijk en psychosociaal opzicht, op het terrein van onder meer de sociaal-emotionele en

sociaal-cognitieve ontwikkeling, en in samenhang hiermee op het terrein van de seksuele ontwikkeling.

De eerste cirkel hieromheen betreft de personen en situaties waarmee het kleine of inmiddels groter wordende kind direct verkeert: de bindings- en hechtingsfiguren en de directe opvoeders. Zij geven steun, warmte, oriëntatie en houvast, en ook regels en sancties.

De tweede cirkel betreft die personen en sociale situaties waarin het opgroeiende kind buiten de directe leefomgeving van het gezin, mogelijk de familie en soortgelijke persoonlijke contacten treedt. Het gaat hier om leeftijdgenoten, school en (later) werk, niet-persoonlijke sociale situaties en dergelijke. Het betreft als het ware de directe actievelen waar het opgroeiende kind oriëntatie en informatie opdoet, de complexiteit van sociale situaties in concreto ervaart, de noodzaak van regel geleid gedrag gaat beseffen en erop leert inspelen, voorbeelden voor de identiteitsvorming opneemt.

De derde, buitenste, cirkel betreft de ruimere sociale kaders waar het opgroeiende kind en de jongere mee te maken hebben. Maatschappelijk heersende opvattingen, gedragsmodellen op allerlei gebied, regels van sociale en wettelijke aard. In de ontwikkeling levert deze kring deels bevestiging van wat al in directe actievelen geboden werd, maar deels ook worden in deze ruimere en meer abstracte wereld tegenstrijdigheden ervaren met wat in de eerdere actie- en leefwerelden als min of meer vanzelfsprekend werd aangenomen.

De ordening in cirkels mag de interdependentie niet uit het oog doen verliezen. Ouders, bijvoorbeeld, gaan met hun kinderen om op een wijze die zij eerder in hun directe sociale omgang en in hun deelname aan het maatschappelijk verkeer geleerd hebben: hoe je als goede ouder in de huidige tijd met je kinderen omgaat. Op het terrein van de seksuele ontwikkeling doet deze interdependentie zich duidelijker voor. Ouders, en andere opvoeders zoals leidsters van kinderdagverblijven, reageren op lichamelijke exploraties van jonge kinderen op een bepaalde wijze. En deze kan een verdergaande reeks verkenningen ofwel steunen dan wel afremmen of nopen tot verbergen. Deze ouders en anderen doen dit veelal spontaan, vanuit de vanzelfsprekendheden van hun eerdere opvoeding en vanuit hun maatschappelijke en culturele denk- en actiekaders. De invloeden van actoren uit de ruimere cirkels komen dus de directe leefomgeving van het kind binnen. Wanneer wetten en andere maatschappelijke regels beperkingen opleggen aan het gedrag, zal de dwang die hiervan soms uitgaat in de praktijk veelal niet rechtstreeks door het kind worden ervaren. Ze zullen het kind bereiken via de ouders, de school, de opvattingen van leeftijdgenoten en de regels en sancties in de ruimere omgeving.

Kenmerkend voor een groot deel van onze westerse samenleving is, dat in de loop van de laatste halve eeuw een min of meer vrije ontwikkelingsruimte voor jeugdigen is ontstaan - niet alleen op seksueel gebied - maar ook op seksueel gebied. De invloeden vanuit de cirkels zullen in dat geval vaak beter te typeren zijn als wisselwerkingen tussen min of meer gelijke partijen, waarbij de uiteindelijke machtsbalans van tal van factoren zal afhangen.

En om gelijk enkele culturele verschillen te noemen: deze machtsbalans zal bij verschillende allochtone groeperingen bijna steeds en als het ware bij voorbaat ten gunste van de ouders en anders opvoeders, en de maatschappelijke regels worden beslist.

In het hierna volgende worden de verschillende projecten – lopend of nog in voorbereiding – gepresenteerd volgens het hierboven gegeven schema.

3.1 De seksuele ontwikkeling in relatie tot de persoonlijke ontwikkeling

3.1.1 De seksuele ontwikkeling in samenhang met de sociaal-emotionele ontwikkeling

<i>Financiering</i>	€ 6.000
<i>Opdrachtgever</i>	Bestuur Fonds
<i>Uitvoering</i>	Dr.mr. C.J. Straver i.s.m. andere deskundigen
<i>Looptijd</i>	2005-2007
<i>Doelstelling</i>	Inzicht krijgen in bovengenoemde samenhang met het oog op een groter theoretisch en empirisch onderzoeksproject.
<i>Toelichting</i>	De in vakkringen toegenomen aandacht voor emotietheorieën in de psychologie noopte tot het verkennen van mogelijkheden om deze algemene kennis vruchtbaar te maken voor het geplande hoofdthema van het fonds: onderzoek naar de seksuele ontwikkeling; nu in het licht van de seksuele ontwikkeling als een specifieke emotionele ontwikkeling.
<i>Vorderingen</i>	Begin 2007 is door bestuurslid N. van Son-Schoones contact gezocht met ZonMw. Er zijn met de heer H. Smid, directeur, besprekingen gevoerd over mogelijke samenwerking, onder meer op bovengenoemd thema dat goed past bij het ZonMw-programma 'Seksuele gezondheid van de jeugd'. In januari 2008 heeft de samenwerking formeel zijn beslag gekregen (zie verder hoofdstuk 4 hierover). In het kader van deze samenwerking is eind 2007 een voorbereidingsgroep geformeerd. Deze bestaat uit mw prof.dr. M. du Bois-Reymond, prof.dr. W. Everaerd, prof.dr. P. van Geert en prof.dr. J. Gerris, onder voorzitterschap van dr.mr. C.J. Straver. Deze groep heeft van het Fonds en ZonMw samen de opdracht gekregen om dit thema uit te werken tot een oproep voor het indienen van subsidieaanvragen. Deze kunnen in de loop van 2008 worden ingediend bij ZonMw. Het gaat om een project met een looptijd van vijf jaar. Geplande start van het project is eind 2008.

3.1.2 De psychoseksuele ontwikkeling van kinderen met een atypisch genderrolgedrag in de kindertijd

<i>Financiering</i>	€ 67.500
<i>Projectleiding</i>	Mw prof.dr. P.T. Cohen-Kettenis, VUmc
<i>Uitvoering</i>	een klinisch-psychologisch onderzoeker
<i>Looptijd</i>	Eind 2007 tot begin 2009
<i>Doelstelling</i>	Onderzoek naar aspecten van de sekse en seksuele ontwikkeling bij kinderen die door hun ouders werden aangemeld met gender-dysforie en waarvan de ontwikkeling longitudinaal gevolgd is middels herhaalde metingen in de periode van 8 à 9 jaar tot 16 jaar. Aanvulling van het onderzoek (zie hoofdstuk 2) heeft plaatsgevonden om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop het ontwikkelingsverloop bijdraagt aan sterk uiteenlopende uitkomsten van het proces.
<i>Toelichting</i>	De analyse van de longitudinale data sluit ten dele aan bij de analyse van een grootschalig onderzoek van Erasmus MC, waarin enkele vragen over het thema zijn opgenomen, hetgeen een extra dimensie verschaft. Voor het fonds zijn vooral de te verwachten gegevens uit de aanvullend interviews van belang.

3.1.3 Prolactine gerelateerde bijwerkingen van antipsychotica bij jongeren. Effecten op de botopbouw en op de seksuele en puberteitsontwikkeling

<i>Financiering</i>	€ 27.500 (cofinanciering)
<i>Projectleiding</i>	Drs. I.W. de Groot (Symfora Groep Amersfoort)
<i>Promotor</i>	Prof.dr. H. Buitelaar (Afdeling Kinder- en Jeugdpsychiatrie, RU Nijmegen)
<i>Uitvoering</i>	Mw Y. Roke, psychiater (Symfora Groep Amersfoort in samenwerking met Radboud Universiteit Kinder- en Jeugdpsychiatrie, Erasmus MC Sophia Kinderziekenhuis en Meander MC)
<i>Looptijd</i>	Najaar 2006 tot najaar 2008
<i>Doelstelling</i>	Onderzoek naar de mogelijk negatieve bijwerkingen van veelgebruikte antipsychotica bij jongeren met psychiatrische stoornissen. Het gaat met name om het toetsen van in de literatuur gevonden aanwijzingen dat bedoelde antipsychotica een stijging van de prolactinespiegels in het bloed veroorzaken, hetgeen een remmend effect heeft op de geslachtshormoonspiegels, en daarmee op de lichamelijke en seksuele ontwikkeling, te weten de botontwikkeling, het intreden van de puberteit en van libido (zin in seks) en de mogelijkheid tot orgasme. Beoogd wordt 70 voegpuberale jongens en meisjes met stoornissen in het autismespectrum gedurende enkele jaren (meerdere meetmomenten) te volgen om de veronderstelde negatieve effecten vast te stellen (of de hypothese te falsificeren).
<i>Toelichting</i>	De resultaten van het onderzoek kunnen consequenties hebben voor de klinische praktijk en nader inzicht geven in de fysiologische kanten van de seksuele ontwikkeling. Er is met mw Roke overlegd over de mogelijkheid een kleine reeks aanvullende kwalitatieve interviews in het onderzoek op te nemen. Daarin kunnen de betreffende jongeren ondervraagd worden over hun belevingen en perspectieven en hun (pogingen tot) contacten. Omdat dataverwerking van de huidige onderzoeksgroep al te vergevorderd is kan dat niet meer bij deze groep jongeren. Bekeken zal worden in hoeverre een en ander nog gerealiseerd kan worden in een nieuwe onderzoeksgroep.

3.1.4 Relationale en seksuele ontwikkeling van jongeren en jongvolwassenen met cerebrale parese (CP)

<i>Financiering</i>	€ 30.000, cofinanciering met Kinderrevalidatiefonds Rotterdam en Johanna Kinderfonds.
<i>Projectleiding</i>	Mw dr. M. Roebroeck (Afdeling Revalidatie, Erasmus MC)
<i>Promotor</i>	Prof dr. H.J. Stam, (Afdeling Revalidatie, Erasmus MC, Rotterdam)
<i>Uitvoering</i>	Mw drs. D.J.H.G. Wiegerink (Erasmus MC)
<i>Looptijd</i>	November 2007 tot november 2010 bij een 0,4 aanstelling
<i>Doelstelling</i>	Het betreft financiering van een psycholoog-onderzoeker om de gegevens te analyseren en te beschrijven die reeds zijn verkregen uit een prospectief longitudinaal onderzoek bij jongvolwassenen met CP, met betrekking tot de gevolgen van deze aangeboren hersenaandoening met lichte of meer ernstige motorische storingen op de sociaalseksuele ontwikkeling.
<i>Toelichting</i>	Dit onderzoek biedt mogelijkheden tot vergelijking met het onderzoek van mw Y. Roke. Bij het besluit tot financiering werd mede overwogen dat het hier, evenals bij het onderzoek van mw Roke, gaat om een deel van de sociale werkelijkheid: seksuele ontwikkeling is ook aan de orde bij jongeren bij wie het niet min of meer vanzelf gaat. De speciale zorg en

aandacht die hier nodig is lijkt op zichzelf te staan, maar dat is de vraag. Bij 'gewone jongeren' is de vanzelfsprekendheid ook vaak maar schijn.

3.2 Invloeden van de directe omgeving op de seksuele ontwikkeling (eerste cirkel)

3.2.1 Literatuurstudie naar de invloed van ouders op de seksuele ontwikkeling van kinderen

<i>Financiering</i>	€ 28.000
<i>Projectleiding</i>	Mw dr. I. Vanwesenbeeck (RNG)
<i>Uitvoering</i>	Mw drs. H. de Graaf (RNG)
<i>Looptijd</i>	Begin 2006 tot begin 2007
<i>Doelstelling</i>	Inzicht krijgen in dimensies van de ouderlijke zorg en opvoeding, alsmede van het seksuele en algemene gezinsklimaat die van belang blijken voor een positieve seksuele ontwikkeling.
<i>Toelichting</i>	Ontstaan als follow-up van de NISSO-studie 'Seks in de groei' (2003) van mw drs. H. de Graaf en mw dr. J.J.D.J.M. Rademakers. Bepaalde bevindingen in die studie riepen de behoefte op aan meer uitgebreide literatuursearch. Hierbij zouden de eerder gevonden verbanden tussen emotioneel gezinsklimaat en seksuele openheid in het gezin enerzijds en de seksuele ontwikkeling anderzijds nader kunnen worden geëxploreerd en zouden, voor zover mogelijk, significante samenhangen kunnen worden beschreven. Beoogd is een Engelstalige publicatie hierover in een vaktijdschrift.
<i>Vorderingen</i>	Op basis van het literatuurrapport is een Engelstalig artikel gemaakt dat eind 2007 is aangeboden aan een internationaal wetenschappelijk tijdschrift.

3.2.2 De seksuele opvoeding en begeleiding van jonge kinderen door moeders en leidsters in de kinderopvang

<i>Financiering</i>	€ 96.000
<i>Projectleiding</i>	Prof dr. J. Hermanns (UvA)
<i>Uitvoering</i>	Mw dr. Ch. Zwiep, pedagoog, leidster van projectbureau op het terrein van opvoedingsondersteuning, en parttime werkzaam aan de UvA.
<i>Looptijd</i>	Najaar 2006 tot najaar 2008
<i>Doelstelling</i>	Wat wordt door moeders en door leidsters in de kinderopvang waargenomen aan seksuele nieuwsgierigheden en acties van vooral jonge kinderen; hoe reageren zij hierop emotioneel en in gedrag; treden ze dan wel of niet op, en op welke wijze; welke taak zien zij voor zichzelf inzake de seksuele opvoeding.
<i>Toelichting</i>	Mw Zwiep kwam met een voorstel voor genoemd onderzoek. In 2006 vond een aantal gesprekken plaats met het fonds om de vraagstelling en de keuze voor een onderzoeksmethodiek nader vast te stellen. Eind 2006 werd een uitgewerkt voorstel goedgekeurd, waarna het feitelijk onderzoek begin 2007 van start ging. De voorbereidende fase in 2006 werd deels gehonoreerd.
<i>Vorderingen</i>	Dit onderzoek is in 2007 voorspoedig gestart. Medio 2007 heeft mw Zwiep de eerste tussentijdse rapportage afgerond. Najaar 2008 wordt de meer gedetailleerde rapportage verwacht. Hierna zal in overleg bezien worden hoe het veld, vooral de professionals, te informeren.

3.2.3 Voorbereiding nieuwe aanvragen

Met mw drs. H. de Graaf, Rutgers Nisso Groep, is overleg gevoerd over de mogelijkheid van een empirisch onderzoek naar een aantal bevindingen uit haar literatuurstudie (zie 3.2.1). Door wisselingen in de directie van de RNG heeft het overleg in 2007 nog niet tot concrete resultaten

geleid. Het overleg wordt in 2008 voortgezet, en zal mogelijk uitmonden in een plan voor onderzoek inzake de invloed van ouders op de seksuele ontwikkeling.

Door mw dr. I. Vanwesenbeeck, hoofd onderzoek RNG, is de vraag voorgelegd of subsidiëring mogelijk is van een onderzoek naar seksuele situaties waarbij kinderen onderling betrokken zijn en waarbij de seksuele contacten min of meer als grensoverschrijdend zijn ervaren. Met name verschillende gradaties hierin en de labeling als wel of niet 'misbruik' zouden deelthema's van het onderzoek kunnen vormen. Het Fonds subsidieert geen onderzoek naar misbruik (zie Programma Wetenschapsbeleid) maar betreft zulke situaties wel in het geheel als ze in een ruimer onderzoeksverband voorkomen, zoals in onderzoek naar de seksuele en psychosociale ontwikkeling. Het overleg zal worden voortgezet.

3.3 Sociaal-culturele contexten van de seksuele ontwikkeling (derde cirkel)

3.3.1 Seksualiteit onder de zestien: codes en praktijken in Nederland na 1945

<i>Financiering</i>	€ 169.000
<i>Projectleiding</i>	Prof.dr. A. Heerma van Voss (UU)
<i>Uitvoering</i>	Dr. C. Wouters (UU)
<i>Looptijd</i>	Najaar 2004 tot eind 2009, 0.37 fte
<i>Doelstelling</i>	Inzicht krijgen in: de veranderingen in de maatschappelijke codes inzake de lichamelijke nieuwsgierigheid en seksuele verlangens van jongeren; de veranderingen in de codes voor de omgang tussen ouders en kinderen; de veranderingen in de codes voor de omgang tussen mannen en vrouwen; de verhouding tussen de codes en de feitelijke gedragingen van jongeren.
<i>Toelichting</i>	Het thema van de naoorlogse maatschappelijke veranderingen heeft niet alleen betrekking op seksueel gebied, maar ook en vooral op opvoedkundig terrein: de verhouding ouders-kinderen, de verhouding tussen de meer en minder machtigen, en de algemene democratiseringstendensen als context voor de veranderde en veranderende seksuele opvoeding.
<i>Vorderingen</i>	Dit onderzoek loopt nog. Er zijn enkele nieuwe leden van de begeleidingscommissie aangetrokken: mw prof dr. C. Brinkgreve en dr. H.Q. Röling. Dr. Th. van der Meer zal in 2008 de plaats van mw drs. N. van Son-Schoones als vertegenwoordiger van het Fonds, naast dr.mr. C.J. Straver, in de begeleidingscommissie innemen. Gedurende driekwart van het jaar heeft dit onderzoek wegens ziekte van de onderzoeker helaas stil gelegen. Eind 2007 zijn de besprekingen over dit onderzoek weer op gang gekomen.

3.3.2 De bijdrage van katholieke elites aan de sociale ontwikkeling van Nederland na 1945

<i>Financiering</i>	€ 12.000
<i>Uitvoering</i>	Mw drs. D. Rigter (Onderzoeksbureau Ecade)
<i>Looptijd</i>	Voorjaar 2006 tot najaar 2007
<i>Doelstelling</i>	Inzicht krijgen in de rol die katholieke elites op het terrein van de geestelijke gezondheidszorg gespeeld hebben in het ontstaan van de progressieve jaren 60 en 70.
<i>Toelichting</i>	Oorspronkelijk ontstaan als vervolg op een serie interviews met mensen die dr. Edward Brongersma gekend hebben en konden berichten over zijn bijdrage aan genoemde ontwikkeling, inmiddels geëvolueerd naar een meer algemene studie.

Vorderingen Na de zomer heeft mw Rigter haar eindrapport ingeleverd. Vervolgens is zij gestart met het schrijven van een wetenschappelijk artikel op basis van dit rapport.

3.3.3 *Empirisch onderzoek naar de seksualiteit van jongeren op Aruba*

Financiering € 25.000 tot 2005; aanvullend € 12.000 in 2006 voor het schrijven van de dissertatie

Promotor Prof.dr. G. Oostindië (UU) tot medio 2007; vanaf 2008 prof.em.dr. C. Hamelink (UvA)

Uitvoering Drs. W.R. Piternella (Aruba)

Looptijd 2002 tot eind 2008

Doelstelling Inzicht krijgen in de seksualiteit van jongeren binnen een traditionele allochtone cultuur, die inmiddels een belangrijke rol speelt in de Nederlandse samenleving.

Toelichting Dit onderzoek vormt een onderdeel van een dissertatie over jeugdseksualiteit, waarin de Arubaanse gegevens worden vergeleken met gegevens van Curaçao en Nederland. De onderzoeker combineert zijn jarenlange praktijkervaring als gezinsconsulent op Curaçao en Aruba met de gegevens uit zijn empirisch onderzoek. Hij beschrijft ondermeer de moeilijkheden in de interactie tussen de seksen en in de communicatie tussen ouders en jongeren. Dit in het kader van de overgangssituatie van een traditionele naar een meer moderne cultuur. Vooral de (aanzet tot) theorievorming over seksualiteit en seksuele opvoeding in een overwegend traditionele samenleving, die uit dit onderzoek kan voortkomen, wordt door het fonds van belang geacht. Dit onder andere om meer inzicht te krijgen in vergelijkbare opvoedingssituaties en opvoedingspraktijken in ons land.

Vorderingen De heer Piternella heeft zijn onderzoek in 2007 voor een groot deel kunnen afronden. Zijn aanvankelijke promotor, prof. G. Oostindië, historicus, specialist Caribische gebied, UU, moest zijn taak medio 2007 beëindigen wegens een benoeming met een enigszins andere leeropdracht in Leiden. Begin 2008 is een nieuwe promotor bereid gevonden de taak over te nemen, prof.dr. C. Hamelink, klinisch psycholoog, hoogleraar communicatiewetenschap UvA, sinds kort emeritus, met taakopdracht t.b.v. de jonge Universiteit van Aruba. Dr.mr. C. Straver, die enige jaren Piternella heeft begeleid op sociaal-seksuologisch terrein, zal deze taak op verzoek van prof.dr. Hamelink voortzetten.

3.3.4 *Juridisch onderzoek leeftijdsgrenzen*

Het bestuur heeft met tussenpozen overleg gevoerd met prof.dr.mr. M. Moerings (Universiteit Leiden). Ook de voorzitter van het Fonds, prof.mr. C. Kelk (Universiteit Utrecht) was hier als strafrechtdeskundige bij betrokken. Kern van de thematiek is de vraag of de wet, naast de nodige bescherming, ook de nodige exploratieruimte biedt voor het seksuele leerproces. Een tweede vraag is welke maatschappelijke invloeden en machten een rol speelden in de recente veranderingen in de strafwet met betrekking tot de toelaatbaarheid van seksuele contacten van en met jeugdigen, eerst tot 16 jaar toegestaan, nu voor bepaalde deelgebieden tot 18 jaar. In de loop van 2007 is hier een concreet plan voor een vooronderzoek uit voortgekomen. Dat is in 2008 van start gegaan, nadat prof. Moerings een recent afgestudeerde criminoloog had aangetrokken. Het is de bedoeling dat na deze pilot een plan voor een vervolgonderzoek zal worden voorgelegd.

3.4 Trend in uitgaven

Wat betreft de financiering van projecten blijkt dat de uitgaven voor wetenschappelijk onderzoek dit jaar meer dan trendmatig zijn gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. In 2007 ging het om een bedrag van € 180.342, tegenover € 81.560 in 2006 en € 35.059 in 2005.

3.5 Een korte evaluatie tot besluit

De doelstelling van het Fonds is het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek van de seksualiteit, in het bijzonder de seksuele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen, en de betekenis hiervan voor wetgeving, opvoeding en maatschappelijk leven. Het Fonds beoogt hiermee de seksueel-emotionele gezondheid van kinderen en jeugdigen te bevorderen.

Het Programma Wetenschapsbeleid van 2006 concretiseert dit nader en stelt, onder meer, dat een samenhangend onderzoeksprogramma nodig is. Dit laatste begint in 2007 steeds duidelijker contouren te krijgen, zoals dit hoofdstuk laat zien. De seksuele ontwikkeling zoals deze zich in de realiteit voltrekt – dus in de sociaal-emotionele contacten en relaties die hiermee inherent verbonden zijn – krijgt steeds duidelijker gestalte in de keuze voor te financieren projecten en in de bijsturing die hier en daar nodig en mogelijk bleek. Iets waarover het Jaarverslag 2006 reeds berichtte: niet volstaan met globale samenhangen aan te geven, maar die samenhangen dan ook specifiek onderzoeken.

In de reeks van beschreven projecten blijkt onderzoek uit de tweede cirkel (de directe actie- en ontwikkelingsvelden van kinderen en jongeren) nog geheel te ontbreken. Voor een deel zal project 3.1.1 hierin kunnen gaan voorzien, omdat dat onderzoek onder meer beoogt de samenhang met de sociaal-emotionele ontwikkeling – in de concrete contacten – aan het licht te brengen.

Een andere kant van ons werk die in de doelstelling genoemd wordt – de betekenis van het onderzoek laten zien voor verschillende sectoren in de samenleving – krijgt in genoemd Programma veel aandacht, maar is in de praktijk nog maar in een beginstadium. In het hierna volgende hoofdstuk over ons bestuurlijk werk zal de noodzaak om hiervan nu werk te gaan maken besproken worden.

4. Bestuurlijk werk

Naast de werkzaamheden die direct verbonden waren met het onderzoek, zoals beschreven in de voorafgaande hoofdstukken 2 en 3, waren er tal van werkzaamheden die indirect daarmee te maken hadden. Dat geldt bijvoorbeeld voor de voorbereiding en realisering van de samenwerking met andere instellingen en onderzoekers, de zorg voor publiciteit en kennisoverdracht, de uitbreiding van het bestuur en de realisering van bestuurlijke assistentie.

4.1 Samenwerking met ZonMw

In hoofdstuk 3 over de onderzoeksprojecten is deze samenwerking al even genoemd als kader voor het op gang brengen van een project dat een grondslag voor de verdere onderzoeksprogrammering moet verschaffen: De seksuele ontwikkeling in samenhang met de sociaal-emotionele ontwikkeling (project 3.1.1). Er is echter meer over te zeggen, hetgeen inzicht kan geven in de verdere functies van deze samenwerking.

De samenwerking met Zorg Onderzoek Nederland/Medische Wetenschappen (ZonMw) vloeide voort uit initiatieven van bestuurslid Van Son. Na voorbereidende contacten vond op 6 april 2007 een gesprek plaats van onze Commissie Wetenschapsbeleid (Van Son, voorzitter, Van Eeten en Straver) met de directeur van ZonMw, Henk Smid, en de coördinator van het ZonMw-programma *Seksuele gezondheid van de jeugd*, Hannie Bonink.

Tijdens dit overleg bleek dat het Fonds een welkome bijdrage zou kunnen leveren aan het werk van genoemd ZonMw-programma. Aan die kant is er heel weinig geld voor onderzoek, dat nu vooral bestaat uit evaluatie van verbeterde of nieuw ontwikkelde interventies, naast enkele korte inventariserende studies. Het Fonds zou een stevige basis kunnen geven aan het op preventie en hulpverlening gerichte werk, door verheldering en verdieping van de onderliggende problematiek mogelijk te maken via het financieren van hierop gericht onderzoek.

In dit kader werd als eerste het grote integratieproject geïntroduceerd bij ZonMw (project 3.1.1), waarin de seksuele ontwikkeling onderzocht gaat worden in een bredere samenhang dan tot dusver gebruikelijk is. Dat kan winst opleveren waar het gaat om het verkrijgen van inzicht in een belangrijk deel van de jeugdige (en ook kinderlijke) ontwikkeling, waardoor ook de komende, op preventie gerichte interventies een bredere scope kunnen krijgen. Tegenover onze bijdrage aan het genoemde ZonMw-programma *Seksuele gezondheid van de jeugd* staat de winst voor het Fonds dat het langs de weg van deze samenwerking zijn beoogde doelen beter en makkelijker kan realiseren. ZonMw levert in de samenwerking het professionele kader voor de uitnodiging van onderzoeksinstellingen en voor de procedures die nodig zijn om tot een goede selectie van voor de uitvoering bekwaame onderzoekers en onderzoeksinstellingen te komen.

In de loop van 2007 werd dit alles voorbereid en opgezet, zodat in 2008 de beoogde Oproep aan onderzoeksinstellingen kon worden uitgezonden en de academisch gebruikelijke beoordelingsrondes konden worden gepland en georganiseerd.

Inmiddels werd op 18 januari 2008 het contract tussen ZonMw en Fonds ondertekend voor (voorlopig) een periode van vijf jaar. In de overeenkomst is niet alleen de volledige financiering door het Fonds van genoemd onderzoek voorzien, maar ook de mogelijkheid dat het Fonds hiernaast andere projecten financiert, die bij ZonMw worden aangemeld en die voor het Fonds duidelijk aan zijn doelstelling en prioriteiten bijdragen. Als intermediair werd inmiddels mw Van Son vanuit het Fonds aangewezen om deel te nemen aan de Commissie Seksuele gezondheid van de jeugd van ZonMw, waar zij op persoonlijke titel en dus zonder last of ruggespraak zal functioneren. Naast de meer algemene taak als commissielid wat betreft beoordeling en selectie van subsidieaanvragen, heeft zij ook een signalerende taak waar het thema's betreft die eventueel in aanmerking zouden komen voor financiering door het Fonds. Zij kan dit voorleggen aan het Fondsbestuur, waarna, bij een positief bestuursbesluit, in samenwerking met ZonMw een gerichte oproep kan uitgaan naar daarvoor geschikte instellingen.

4.2 De voorbereiding van leerstoelen

Seksuologie als universitaire leeropdracht is een spaarzaam goed; het komt de laatste decennia af en toe voor bij een opdracht vanuit een buitenuniversitaire instelling die financiën beschikbaar stelt voor een bijzondere leerstoel, meestal voor een dag in de week. Een veelbelovende en effectieve vorm is een andere, namelijk wanneer een hoogleraar zijn/haar vak invult met seksualiteit als concreet werkterrein. Bijvoorbeeld, klinische psychologie speciaal toegepast op seksueel functioneren respectievelijk problematisch functioneren. Of, een andere mogelijkheid, een hoogleraar ontwikkelingspsychologie die zijn of haar onderzoek en onderwijs in belangrijke mate richt op de seksuele ontwikkeling in bepaalde leeftijdsfasen en tracht tot theorievorming en toepassingen daarvan te komen.

Dit laatste is wat het Fonds sinds enige jaren voor ogen stond en nog staat. Onze gesprekken met enkele hoogleraren over de mogelijke opbouw van theorie inzake seksueel functioneren en de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen op seksueel-emotioneel en seksueel-relationeel terrein waren mede hierop gericht. Het werd ons echter duidelijk dat het nog wat te vroeg is voor een door het Fonds op te richten en te financieren universitair centrum dat de opbouw van een ontwikkelingspsychologische seksuologie ter hand neemt. Voor een belangrijk deel omdat specialisten op bijvoorbeeld het terrein van de emotionele ontwikkeling van kinderen en jongeren er in de praktijk nooit aan hebben gedacht om hun specialisme door te trekken naar het terrein van de seksualiteit, of er min of meer huiverig tegenover staan om dit wél te doen.

De weg die nu door ons is gekozen werd van verschillende kanten als een goede weg bestempeld: eerst in een goed opgezet ontwikkelingspsychologisch-seksuologisch onderzoek laten zien wat de inhoud en de kracht van een dergelijke aanpak kan zijn en in het verlengde hiervan een leerstoel oprichten waar, met steun van het Fonds, het werk wordt overgenomen en voortgezet. Het grote project dat nu in het kader van de samenwerking met ZonMw in gang wordt gezet, beoogt precies dit te bereiken.

Een andere weg wordt bewandeld door de Henny Verhagen Stichting, voorheen Stichting Vrouw en Gezondheidszorg, die sinds enkele jaren haar doelstelling heeft verbreed naar diversiteit en gezondheidszorg.

Deze stichting richtte eind 2006 een verzoek aan ons bestuur om financiële steun voor de oprichting van een bijzondere leerstoel op haar nieuw omschreven gebied. In de loop van 2007 werden intern en extern gesprekken gevoerd over de door de HVS beoogde invulling, over de door het Fonds gewenste invulling, en over de mogelijke realisatie van een bijzondere leerstoel aan de Universiteit Utrecht. De bedoeling was dat de kosten gedeeld zouden worden tussen het Fonds enerzijds en de GGZ Eindhoven anderzijds. Dit zou dan betreffen de aanstelling van een hoogleraar voor een dag in de week plus de aanstelling van een aio vooralsnog voor een periode van vijf jaar. Inhoudelijk zou het gaan om onderzoek en onderwijs met betrekking tot jongeren, in het bijzonder allochtone jongeren, en hun seksualiteit. Of anders gezegd, meer in termen van de gezondheidszorg is het thema: onderzoek en onderwijs op het terrein van de gezondheidszorg in verband met de seksualiteit van jongeren vanuit het perspectief van culturele en etnische diversiteit.

In eerste instantie lijken er nogal wat tegenstellingen te bestaan, die wellicht toch overbrugbaar gemaakt kunnen worden. Bij de GGZ gaat het om een wetenschappelijk betere onderbouwing en bijstelling van de in de praktijk gehanteerde behandelmethoden. Praktijkgericht onderzoek, vooral inzake methodieken om allochtone jongeren te bereiken en adequaat te helpen, lijkt het meest direct gewenst. Voor het Fonds gaat het om de seksuele en emotionele gezondheid en hoe problemen in de seksuele ontwikkeling die samenhangen met de allochtone diversiteit zichtbaar gemaakt kunnen worden. Met name voor onderzoek onder allochtone jongeren lijkt het van groot belang dat geprobeerd wordt middels exploratief onderzoek hun dagelijkse leefwereld op relationeel en seksueel terrein in kaart te brengen. Geschreven en veelal ongeschreven regels maken het allochtone jongeren moeilijk om vormen te vinden voor hun seksuele ontwikkeling die passen bij de West-Europese samenleving. Onderzoek kan deze problemen zichtbaar maken,

alsmede de verschillende wijzen waarop jongeren er mee uit de voeten proberen te komen. Voorlichting en begeleiding zou op kennis hierover kunnen aansluiten.

De reflectie op deze thematiek wordt in 2008 voortgezet.

4.3 Voorbereidend werk voor onderzoek: bibliotheek en documentatie

De hierboven beschreven werkzaamheden zijn in feite gericht op het tot stand laten komen van onderzoek in de lijn van de doelstelling van het Fonds. De samenwerkingsverbanden en de voorbereiding van leerstoelen beogen juist dat. Hiernaast is er een langlopende activiteit die hetzelfde langs andere weg beoogt. Gedoeld wordt op het in stand houden, ordenen en ontsluiten van de archieven en bibliotheek van dr. Edward Brongersma, die zijn vermogen naliet aan het Fonds ter bevordering van onderzoek zoals in onze statuten is beschreven. Het door hem nagelaten materiaal lijkt zeer waardevol voor wetenschappelijk onderzoek.

In 2007 vonden een aantal werkzaamheden plaats, gericht op het in 2008 te starten project dat een volledige en systematische inventarisatie en ontsluiting van bedoelde nalatenschap tot stand zal brengen. Op grond van externe adviezen mag worden aangenomen dat het bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) te Amsterdam ondergebrachte materiaal de basis kan bieden voor ten minste twee wetenschappelijke onderzoeken op seksuologisch terrein. De heer F.L. Leeuwenberg, bibliothecaris, verrichtte deze werkzaamheden in 2007 en bereidt de systematische en volledige taak vanaf 2008 voor.

4.4 PR-beleid en kennisoverdracht

Terwijl de aandacht de laatste paar jaar vooral gericht was op het imago van het Fonds en op de zorg voor een goede presentatie, verschoof die aandacht gedeeltelijk en geleidelijk meer in de richting van kennisoverdracht van onderzoeksuitkomsten aan professionals in het veld alsmede aan direct betrokkenen, zoals ouders en andere opvoeders en aan de jongeren zelf.

Een duidelijke bijdrage aan een goede kennisoverdracht in de toekomst werd geleverd door een deskundige op het gebied van communicatie en (dagblad)journalistiek, die op ons verzoek een overzicht maakte van journalisten, recensenten en redacteuren die met enige regelmaat schrijven over onderwerpen op ons terrein. Hij heeft zijn bevindingen ingedeeld naar wel/niet met regelmaat hierover schrijven, hun professioneel niveau van schrijven, hun attitude van wel/niet positief tegenover seksualiteit van jeugdigen. Het bleek dat elf mensen regelmatig en op niveau over relevante onderwerpen schrijven, en dat acht hiervan een positieve attitude lijken te hebben. Als daartoe aanleiding is (bv presentatie van een onderzoeksrapport) zal het Fonds enkelen van hen proactief benaderen met voorinformatie die de basis kan vormen voor een artikel of interview. Verspreiding van een persbericht zal pas daarna plaatsvinden. Op een later moment is deze inventarisatie aangevuld met mensen die in vakbladen schrijven (over onderwijs, jeugdzorg en dergelijke). Ook zij worden op de hierboven genoemde wijze benaderd.

De website van het Fonds was eind 2006 al in bespreking waarbij de noodzaak tot actualisering en grotere gebruiks- en leesvriendelijkheid aan de orde kwamen. Een professional op het gebied van webontwerp werd gevraagd hierover advies uit te brengen. Hij heeft hiervoor eerst een klein onderzoek gedaan bij (potentiële) bezoekers van onze website om hun behoefte te peilen aan soort en vorm van informatie. Dit leidde inmiddels tot enkele nuttige suggesties. Met adviezen van onze bestuursleden Van Son en Van Eeten heeft de door ons geconsulteerde webdesigner een nieuwe rubrieksindeling ontworpen en teksten aangepast. Daarbij werd gebruik gemaakt van het fraaie en overzichtelijke oorspronkelijke webdesign. Voor het onderhoud van de website doet het Fonds sinds eind 2007 een beroep op de nieuwe webdesigner.

4.5 Aanvulling bestuur

In het voorjaar van 2007 meldde de secretaris/penningmeester dat zijn takenpakket wat te zwaar begon te wegen. Het verslag van de Commissie Wetenschapsbeleid vat dit als volgt samen: "Straver vervult de secretarisfunctie nu bijna tien jaar en wil daar op termijn mee stoppen. Hij is bereid om nog enkele jaren formeel secretaris te zijn mits er een goede uitvoerende secretaris komt. Hij begrijpt heel goed dat het niet gemakkelijk zal zijn om een opvolger te vinden". Straver heeft dit nog als volgt aangevuld: ten eerste, het zal het makkelijker zijn een nieuwe secretaris, al of niet tevens penningmeester, te vinden als er een dergelijke uitvoerende secretaris komt (gedacht werd aan een freelance werkend medewerk(st)er buiten het bestuur); en ten tweede, de zwaarte van zijn taak wordt slechts voor een kleiner deel veroorzaakt door het secretariaat plus penningmeesterschap en voor een veel groter deel doordat hij in alle projecten meewerkt – in de voorbereiding, in de begeleiding – alsmede in drie bestuurscommissies: wetenschapsbeleid, pre-beleid, vermogensbeheer. Hij stelde hiermee de noodzakelijke uitbreiding van het bestuur aan de orde.

Kort hierna kondigden zowel voorzitter Kelk als bestuurslid Van der Steur aan hun taak en lidmaatschap op een zekere termijn te willen beëindigen. Beide gaven de wens te kennen hun te zware takenpakket – binnen het Fonds en daarbuiten – te willen verminderen. Zij verklaarden zich bereid om in de toekomst adviestaken voor het Fonds te blijven vervullen.

In het verdere verloop van het jaar werden enkele mensen gepolst voor het voorzitterschap, wat nog niet tot resultaat leidde. Daarnaast werden enkele personen benaderd voor een bestuurslidmaatschap, soms in aansluiting op een gesprek over een bijdrage aan een inhoudelijke taak. Dit leverde najaar 2007 twee nieuwe bestuursleden op: prof.dr. Manuela du Bois-Reymond, emeritus hoogleraar pedagogische wetenschappen Leiden, en dr. Theo van der Meer, historicus.

Prof.dr. du Bois-Reymond doet intercultureel onderzoek bij kinderen, jongeren en jongvolwassen ouders en werkt graag met biografische methoden; een en ander in Europees verband. Dr. Van der Meer is auteur van drie historische studies, waaronder een biografie, over het ontstaan van moderne homoseksuele identiteiten. Hij werkt thans in opdracht van het Meertens Instituut aan een biografie van de volkskundige P.J. Meertens.

4.6 Bestuursassistentie

Inmiddels werd gewerkt aan het aanstellen van een bestuurs-assistent(e). Drs. Hermine Brinkman, organisatiepsycholoog, werd aangetrokken voor deze taak, die niet direct gericht was op de rol van uitvoerend secretaris maar algemener op ondersteuning in verschillende taken die voor secretaris en andere bestuursleden te veel werden. Begin januari 2008 werd de overeenkomst met haar gesloten voor freelance werkzaamheden, waarvoor zij in principe twee dagen per week beschikbaar is.

Amsterdam, 9 september 2008